

Nr 239.

Godkänd av första kammaren den 29 maj 1920.

Godkänd av andra kammaren den 29 maj 1920.

Riksdagens skrivelse till Konungen, angående åtgärder för en vidgad folkbildningsverksamhet m. m.

(Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 15.)

(Andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 3
samt första tillfälliga utskotts utlåtande nr 13.)

Till Konungen.

Inom riksdagen hava väckts sju särskilda motioner med ordningsnummer 21, 179, 192 och 193 inom första kammaren samt 39, 51 och 263 i andra kammaren, vilka avse *dels* det frivilliga folkbildningsarbetets i dess helhet enhetliga ordnande och utvidgande, *dels* åstadkommande av statsunderstödda bibliotek å svenska handelsfartyg, *dels ock* anordnande av goda sång- och musikprestationer å landsbygden.

Det i förevarande motioner avsedda folkbildningsarbetet, igångsatt på initiativ av enskilda, vilar på frivillighetens grund. Staten har visserligen — dels genom ekonomiska understöd, dels ock genom tillsättande av konsulenter såsom rådgivande och kontrollerande — med avseende å de viktigare grenarna av verksamheten gjort sin insats i arbetet, men ledningen av detsamma ligger helt i de särskilda organisationernas egna händer. För riksdagen står det klart, att det för ett naturligt och kraftigt fortskridande av ifrågavarande rörelse är oeftergivligt, att densamma fort-

farande bygges på enahanda grund och att statens verksamhet även för framtiden inskränker sig till att vara stödjande, hjälpande och kontrollerande. Den fortsatta utvecklingen måste växa fram såsom ett utflöde av rörelsens egen inneboende livskraft.

Uti en av de i ämnet väckta motionerna, nämligen motion nr 179 i första kammaren, har framhållits, att för vinnande av enhetlighet i folkbildningsarbetet det icke torde vara nödigt eller ens lämpligt att upprätta ett nytt centralt ämbetsverk. Skolstyrelsen utgör, heter det i avsedda motion, redan den enande och sammanhållande centralpunkten för åtskilliga grenar av detta arbete med inom sig verkande bibliotekskonsulenter, föreläsningskonsulent, folkhögskolinpektör och nykterhetskonsulent; och det skulle endast behövas en genomtänkt plan för samorganiserandet av de olika grenarna och deras utvecklingsmöjligheter med den samling och förstärkning av arbetskrafterna, som därav nödvändiggöres, för att det frivilliga folkbildningsarbetet skulle få behovet av en central ledning på bästa sätt tillgodosett. Vidare föreslås i samma motion bland annat, att i varje liten landskommun skulle i likhet med vad i viss utsträckning vore förhållandet i Finland, anställas en person, t. ex. med en folkskollärares lön och anställningsvillkor i övrigt, som skulle hava till sin huvuduppgift att leda det fria folkbildningsarbetet, däri inbegripet folkbiblioteksverksamheten, i kommunen.

Det synes riksdagen ej vara något att erinra emot, att konsulentverksamheten har sin centralpunkt i skolstyrelsen och ej heller att, i den mån behov därav befinnes vara för handen, konsulenternas antal ökas. Riksdagen anser sig dock böra framhålla, att konsulenternas rådgivande verksamhet enligt riksdagens uppfattning hittills fått alltför mycket stå tillbaka, detta väsentligt beroende därpå, att de ej varit så avlönade, att de kunnat helt ägna sig åt sin uppgift. I samma mån som folkbildningsarbetet vidgas, komma utan tvivel konsulenterna att allt mer tagas i anspråk som rådgivare och bliva därigenom i viss mån ledare för verksamheten. Ett närmare samarbete konsulenterna emellan torde då ock bliva av behovet påkallat utan att därför konsulenterna behöva förvandlas till att utgöra en central ledning för folkbildningsarbetet.

Denna ledning bör enligt riksdagens mening fortfarande ligga hos de särskilda lokala organisationerna själva.

Riksdagen får emellertid bestämt taga avstånd från tanken på anställande av särskilda tjänstemän i kommunerna. Oavsett de betydande kostnader, som en sådan organisation skulle medföra, vore i själva verket

enligt riksdagens uppfattning därigenom dödsstöten given åt frivilligheten. Ledningen av folkbildningsverksamheten skulle därigenom övergå till att utgöra ett tjänsteåliggande, och utan att förneka, att den därför tillsatte tjänstemannen, därest han leddes av verkligt intresse för sin uppgift, skulle kunna göra goda insatser i folkbildningens tjänst, så hade dock hela karaktären av ifrågavarande rörelse blivit en annan. Från ett fritt och frivilligt folkbildningsarbete hade den övergått till ett kommunalt eller statligt, och det vore att befara, att det frivilliga initiativet och intresset, som nu utgöra de bärande och livgivande inslagen, skulle förslappas, och rörelsen löpa fara att insnöras i en för densamma skadlig bundenhet och reglementering.

Riksdagen vill dock i detta sammanhang fästa uppmärksamheten på, att de frivilliga krafter, som det inom de särskilda organisationerna befunnits lämpligt att anlita för folkbildningsarbetet, svårigen i längden kunna påräknas som väsentligen oavlönade. Oftast befinna sig dessa i en sådan ekonomisk ställning, att de ej — trots ett levande intresse — kunna utan ersättning offra tid och krafter i det frivilliga folkbildningsarbetets tjänst. De av staten beviljade anslagen torde därför bära utgå under sådana villkor, att dessa ej lägga hinder i vägen för, att någon del av de beviljade medlen må få utgå som gottgörelse för detta arbete.

Utgående ifrån, att folkbildningsarbetet fortfarande bör läggas efter i stort sett samma linjer, efter vilka man hittills gått, vill riksdagen emellertid icke förneka, att för arbetets utveckling inom den sålunda angivna ramen åtskilligt skulle kunna vinnas genom en utredning angående dess lämpligaste anordnande och behov. Riktlinjerna för en sådan undersökning äro enligt riksdagens mening klarast angivna i motionen nr 193 i första kammaren, vilken ock till sin principiella läggning närmast sammanfaller med riksdagens uppfattning. Med detta uttalande vill dock riksdagen ingalunda bestrida, att icke även i de övriga motionerna inrymmas åtskilliga synpunkter och förslag, som äro förtjänta att tagas i övervägande. Riksdagen kan givetvis icke, lika litet som motionärerna, framlägga något detaljerat program för en blivande utredning, men anser sig riksdagen bära framhålla några av de huvudsynpunkter, som enligt riksdagens mening bära komma under beaktande.

Såsom i omförmälda motion nr 193 påpekats, har erfarenheten givit vid handen, att de vunna resultaten av folkbildningsarbetet ej i allo motsvarat de kostnader och krafter, som offrats. Föreläsningsverksamheten

på ifrågavarande område framgår för närvarande i viss mån på tvenne linjer, den ena med mera enstaka föreläsningar över något visst begränsat ämne, den andra med längre eller kortare kurser, där serier av föreläsningar över större ämnesområden förekomma. Riksdagen anser båda dessa linjer äga sitt berättigande vid sidan av varandra och förtjäna att av staten stödjas och uppmuntras.

Riksdagen vill emellertid framhålla, att man med föreläsningrörelsen i de flesta fall ej nått den publik, man egentligen avsett. Föreläsningarna, sådana de i regel anordnas, hava mera värde såsom erbjudande tillfälle till förströelse än som verkligt kunskapsgivande. Utan att underskatta betydelsen av att en dylik förströelse bjudes eller den betydelse föreläsningarna kunna hava för väckande av kunskapsörsten, vill riksdagen ifrågasätta, huruvida ej föreläsningverksamheten i stort sett skulle kunna omläggas, så att den bleve mera fruktbarande för folkbildningen. Detta skulle möjligen kunna ernås därigenom, att serier av föreläsningar anordnades företrädesvis i ämnen, som avsåge bibringande av kunskaper i sådana grenar av praktiskt vetande, som med hänsyn till särskilda lokala förhållanden eller andra omständigheter kunde antagas vara föremål för särskilt intresse. Möjligheten av samverkan mellan föreläsningverksamheten och studiecirkelarna synes ock vara en omständighet, som bör bliva föremål för beaktande. Såsom i en av de väckta motionerna, nämligen omförmälta motion nr 193 i första kammaren, framhålits, är en väl organiserad cirkelverksamhet av stor betydelse och bör ingå som led i det statsunderstödda folkbildningsarbetet samt nära förbindas med föreläsningväsendet.

I intim växelverkan med ovan berörda verksamhetsgrenar står biblioteksverksamheten. God och i möjligaste mån kostnadsfri tillgång på lämplig litteratur är av betydelse ej blott för bedrivande av studiecirkelverksamheten utan även för att möjliggöra för de enskilda att genom självstudium fördjupa och utveckla sitt vetande. Ej heller får förbises bibliotekens betydelse i avseende å tillhandahållandet av sådan litteratur, som är ägnad att tillfredsställa behovet av förströelse. Med erkännande av att samtliga nämnda grenar av folkbildningsverksamheten böra av staten främjas och understödjas, anser sig riksdagen emellertid böra som sin mening framhålla, att bland dem i all synnerhet studiecirkelverksamheten och biblioteksrörelsen böra vara föremål för statens omvårdnad såsom innebärande rikaste möjligheterna att främja det syfte, som med folkbildningsarbetet avses.

I sammanhang med frågan om biblioteksverksamheten i allmänhet synes frågan om anordnande av bibliotek å fartyg lämpligen kunna upptagas.

Enligt riksdagens mening kan det ifrågasättas, om ej denna utredning, som knappast torde kräva någon större utredningsapparat, lämpligen kunde uppdragas åt förste bibliotekskonsulenten jämte någon tillkallad representant för skeppsredarna samt för sjöfolkets sammanslutningar, sjömans- eller eldareunionen. Genom en sådan anordning skulle helt visst frågan kunna snabbare vinna sin lösning än om den sammanknytes med den vida mer omfattande biblioteksfrågan i allmänhet, vilken givetvis ej lär kunna lösgöras från frågan om den frivilliga folkbildningsverksamheten i dess helhet.

Ett område, som riksdagen anser väl förtjänt att vid utredningen tagas under sorgfälligt överbäggande, är jämväl nöjeslivet. Om man frånser den verksamhet, de frivilliga folkbildningsorganisationerna utövat även på detta område, lär det ej kunna förnekas, att den enskilda företagsamheten tyvärr ofta mer inriktar sig på att draga ekonomisk fördel av nöjeslivet än att verka för dess höjande och förädling. Allmänt erkänt är ju ock, att nöjeskulturen ej intar den höga ståndpunkt man kunde önska, och att smaken för sämre nöjen och förströelser på ett oroväckande sätt träder fram. Frågan om vad som kan åtgöras för nöjeslivets höjande synes därför böra få sin med övriga folkbildningsfrågor jämbördig plats i den utredning, som ifrågasatts; och böra därvid de synpunkter, som framförts uti de likalydande motionerna nr 179 i första kammaren och nr 263 i andra kammaren komma under beaktande.

Riksdagen hyser sålunda, som redan ovan antytts, den uppfattningen, att folkbildningsarbetet ej bör inskränkas allenast till sådan verksamhet, som direkt avser bibringandet av kunskaper, utan ock taga sikte på sådana verksamhetsgrenar, som äro inriktade på att tillfredsställa behovet av förädlande förströelser. Särskild uppmärksamhet synes böra ägnas åt sångens och musikens betydelse i sådant hänseende. Ett viktigt led i folkbildningsarbetet utgöres ock av det, som med ett gemensamt namn kallas fysisk fostran. Gymnastikens och idrottens betydelse för folkhälsa och livsglädje får icke underskattas, och dessa verksamhetsgrenar synas böra hava sin givna plats inom folkbildningsarbetet.

Redan av det anförda framgår, att enligt riksdagens mening frågan huruvida och i vilken mån de olika grenarna av folkbildningsrörelsen lämpligen kunna och böra organiseras för att bäst fylla sitt ändamål bör bliva föremål för utredning. Riksdagen tänker sig, att vissa normalplaner skulle kunna uppgöras till ledning och stöd för de särskilda rörelseriktningarnas ledare och målsmän. I ett sådant system hava konsulenterna sin givna plats. Klart är, att folkbildningsrörelsen ej kan undvara statens ekonomiska

stöd. I vilken omfattning och under vilka former dylikt understöd må kunna lämnas synes jämväl böra upptagas till undersökning. Enligt riksdagens mening bör för erhållande av bidrag från statsverkets sida åtminstone i regel fordras såsom villkor, att de särskilda verksamhetsgrenarna själva bestrida viss del av kostnaderna. Vid utredningen av dessa frågor måste givetvis hänsyn tagas till nödig begränsning av statens utgifter för ifrågavarande ändamål.

I de föreliggande motionerna har jämväl upptagits frågan om anskaffande av samlingslokaler. Härom har emellertid innevarande års riksdag gjort särskild framställning till Eders Kung. Maj:t i skrivelse nr 163 av den 4 maj, varför denna fråga ej torde behöva i detta sammanhang närmare beröras.

Under återopande av vad sålunda anförts får riksdagen anhålla, att Eders Kungl Maj:t täcktes låta verkställa utredning om *dels* på vad sätt det fria och frivilliga folkbildningsarbetet bör omläggas och utvecklas för att bättre kunna fylla sin uppgift att nå vidast möjliga kretsar av de bildningssökande i vårt land och verka höjande på folkets andliga och fysiska hälsa, *dels* huru statsmakterna bäst skola kunna stödja och främja ifrågavarande arbete.

Stockholm den 29 maj 1920.

Med undersåtlig vördnad.
